

Mölle kapell

Lunds stift

Kulturhistorisk karaktäristik och bedömning

Kerstin Börjesson 2015-04-30

Mölle kapell

Brunnby församling, Luggude kontrakt, Lunds stift, Brunnby socken, Krapperup 14:186, Höganäs kommun, Skåne län och landskap.

Beskrivning och historik

Kyrkomiljö

Mölle ligger på västra sidan av Kullahalvön i nordvästra Skåne. Mölle finns omnämnt som fiskeläge redan på medeltiden men i slutet av 1800-talet blev orten en populär semesterort. Idag karaktäriseras Mölle av sekelskiftets badortsbebyggelse men en del äldre fiskarelängor finns också kvar. Bybebyggelsen är framför allt koncentrerad till kustlinjen medan Mölle kapell ligger ett stycke inåt land intill Kullabergs sluttning. Söder om kapellet består landskapet av en uppodlad slätt vilken utgör en skarp kontrast till Kullabergets vilda naturområde.

Kyrkobyggnad

Mölle har så vitt man vet inte haft ett eget kapell under medeltiden. Mölle ingick i Brunnby socken med sockenkyrka i Brunnby. Trots det fanns det behov att hålla gudstjänster på orten som i äldre tider hölls i byfogdens hus i Mölle och under senare tid i skolan. I slutet av 1800-talet växte orten, inte minst på grund av sommarturismen, och behovet av en lämplig gudstjänstlokal blev aktualiserat. År 1899 startade sjökaptanen Axel Andersson en insamling för ett kapell i Mölle. År 1929, efter flera år av planerande och olika ritningsförslag, fick arkitekten G L von Dardel i uppdrag att rita det nya kapellet. 1932 bildades Mölle kapellstiftelse som skulle förvalta kapellet och en tomt överläts till stiftelsen som en gåva från Eric Gyllenstierna på Krapperups gods. Kapellet byggdes under 1934 och invigdes 1935. En del ändringar till von Dardels ritningar gjordes senare av byggmästare Gustaf Petersson. Bland annat var kapellet ursprungligen tänkt att tunnvalvas invändigt men istället uppfördes kryssvalv av tegel. En del ändringar gjordes också i byggnadsskedet utifrån Byggnadsstyrelsens synpunkter. Då var emellertid kapellet i stort sett färdigbyggt. Byggnadsstyrelsen hade bland annat anmärkningar på att fönstren i korets östra vägg gav ett oroligt intryck, utrymmet kring altaret var för litet, fönstren i tornets bottenvåning var överflödiga och borde muras igen. Både fönstren i öster och tornbottenvåningen murades igen medan inga ändringar gjordes vad gäller korets storlek. Kapellet byggdes av byggmästare Axel Nilsson, Nyhamnsläge med hjälp av de boende i Mölle eller närbelägna byar. Stora delar av inredningen tillverkades eller skänktes av Mölles invånare. Inredningen formgavs av Möllekonstnären Gunnar Wallentin som också utförde träsniderierna och altarmålningen. Under många år hade Mölle kapellsyförening ansvarat för underhållet och vården av kapellets inredning och inventarier. Kapellstiftelsen som förvaltade kapellet upplöstes 1985 då Brunnby församling övertog dess ansvar. Kapellet har inte varit föremål för någon större ombyggnad eller renovering sedan uppförandet. Åtgärder gällande kyrkobyggnaden har varit begränsad till underhåll samt värmeinstallationer och WC i källaren. Utvändigt försågs trappan till huvudentrén med en ramp 2007.

Exteriör

Kapellet är uppfört på betongfundament med källare under tornet. Murarna består av tegel med förstärkningar av järnbalkar ingjutna i betong längs långhusets sidor för att avlasta murarna från valvtrycket. Fasaderna är spritputsade och vitmålade med ett gråmålat, utskjutande sockelparti och ett slätputsat, tvåsprångigt listverk. Gavlarna har murade trappstegsgavlar och tornets gavelsidor är murade med spetsbågiga nischer, så kallade blinderingar. I långhusets östra gavelsida finns en korsformad blinding. Kapellets fönsteröppningar är spetsbågiga och mindre fönsterpartier finns till absiden och tornets andra våning. Ett rundfönster finns också till tornet. De större fönstren har murade och slätputsade omfattningar med flera språng och fönsterbänkar av skiffer. Fönsterpartierna består av småspröjsade, gråmålade bågar av järn med dubbla glas. Innerglasen består av antikglas medan ytterglasen är klara glas. Till klockvåningen finns rundbågiga ljudöppningar mot väster, norr och söder med panelklädda, brunmålade luckor. Kapellets huvudentré är från väster till tornets bottenvåning. Dörröppningen är rundbågig med slätputsad spetsbågig omfattning. Dörren består av en pardörr med utvändig brädpanel av fernissad ek. En ingång finns också till sakristian i absidens östra sida. Denna ingång är rundbågig med slätputsad omfattning i två språng och dörren är paneltäckt likt västra dörren. Kapellets yttertak består av ett ursprungligt koppertak på undertak av panel. En skorsten finns i tornets norra takfall. Trappstegsgavlarna och strävpelarna är troligtvis avtäckta med skiffer.

Kapellet sett från norra sidan.

Kyrkorummet sett mot koret i öster.

Interiör

Kapellet är invändigt indelad i vapenhus och orgelläktare i tornets bottenvåning, kyrksalen i långhuset med koret inrett i dess östra del och sakristia i absiden. Från vapenhuset finns nedgång till källaren under tornet och en trappa till orgelläktaren. Läktaren i tornets bottenvåning bärs upp av ett bjälklag mellan ytterväggarna utan stöd från pelare. Läktarens östra sida når fram till en bred stickbågig valvöppning, tornbågen, vars mitt upptas av läktarbarriären. Läktarbarriären består av ett ramverk med sex spegelfyllningar av mörkt trä och mellan dessa skulpterade partier i ljusare trä föreställande olika musikinstrument. Kyrksalen är inredd med bänkar i två kvarter med sidogångar och mittgång. Golvet, som är lagt med kalksten, är förhöjt i kordelen med rundat trappstegsparti i mitten och rakt avslutade trappor vid sidorna. Altaret står mot östra väggen i en spetsbågig murnisch vilken upptas av en altarmålning. Två spetsbågiga dörröppningar i den bemålade nischen leder in till sakristian. Predikstolen står på korets norra sida. Kyrkorummet täcks av ett stort stjärnvalv med rundbågiga gördel- och sköldbågar samt smala, rektangulära kryssvalv över östra kordelen och kyrkorummets västra del. Samtliga valv vilar på valvpelare med kragband i form av två utskjutande murskift. Tornets bottenvåning, över orgelläktaren, täcks av ett vitmålade innertak indelat med brunmålade träribbor. Valv och väggar är putsade och vitmålade. Större delen av den fasta inredningen är omålade och snickerierna såsom dörrar och golvsocklar går i bruna färgtoner. Ett par runda murnischer finns i koret över respektive fönsteröppning i söder och norr. Nischerna upptas av armaturer med stjärnformade ljusskärmar av mässing. Liknande armaturer finns i Himmelsfärdskyrkan i Höganäs som

Kyrkorummet sett mot koret i öster.

byggdes 1934. Tornets övre våningar nås via en trappa från orgelläktaren. Andra tornvåningen är ett oinrett utrymme med ingång till kyrkvinden i öster och uppgång till klockvåningen i tornets övre våningsplan. Tornbjälklagen är förstärkta med järnbalkar och torntaklaget har i övrigt traditionell uppbyggnad med hanband och bindbjälkar. På kyrkvinden ligger valven oisolerade och synliga och taklagskonstruktionen består av sågad fur. Takstolarna är uppbyggda av sparrar med en nivå hanband och var tredje takstol utförd med sparsax, en kryssförsträvning med mittstolpe.

Inredning och inventarier

Altaret från 1935 är murat av rött murtegel med sockel av röd kalksten. Altarskivan är av cement.

Altartavlan utfördes av Gunnar Wallentin 1935. Tavlan består av en oljemålning på duk inom en spetsbågig murnisch i östra korväggen. Motivet är Jesus och fiskafänget. Sceneriet i målningen är hämtat från Kullens kust.

Altarringen från 1935 är av fur med fyrkantigt formade balusterdockor, skinnklätt knäfall och överliggare.

Dopfunten av trä ritades och utfördes av Gunnar Wallentin 1935. Funten är åttakantig med fyra sidor försedda med träreliefer.

Predikstolen ritades och tillverkades av Gunnar Wallentin 1935. Korgen är sexsidig och tillverkad av omålad fur. Sidorna upptas av detaljerade skulpturscener inom spetsbågar samt en förgylld text. Bildscenerna föreställer händelser ur Jesu liv. En trappa med täckt balustrad och ett ljudtak/baldakin tillhör predikstolen. Ljudtaket är åttakantigt med en förgylld duva från undersidan och krönt av sniderier som föreställer scener ur bibeln.

Bänkarna är av fur med bänkgavlar och dörrar mot mittgången medan sidorna saknar dörrar. På gavlarna finns skulpterade träreliefer föreställande de 12 apostlarna och olika kristna symboler. Bänkarna är formgivna och utförda av Gunnar Wallentin 1935.

Orgeln byggdes 1935 av Th. Frobenius & Co, Lyngby, Danmark. Orgelverket är ett pneumatiskt system som utökades med en stämma 2001 och har 8 stämmor fördelade på två manualer och pedal. Fasaden är uppbyggd av pipor formade till en spets i mitten och med rundade sidopartier. Övriga delar av orgelhuset är marmorerat i vitt och grått.

Kapellet har två ringklockor tillverkade 1934 av M & O Ohlssons klockgjuteri i Ystad.

Övrigt

Ett votivskepp som hänger i långhuset tillverkades ursprungligen för Brunnby kyrka. Skeppet reparerades och skänktes till kapellet vid invigningen 1935 av sjökaptan Waldemar Elfverson.

Kyrkotomt

Kapellet ligger på en grästäckt kyrkotomt med singeltäckta gångar. Tomten ligger i en sluttning och den södra sidan är terrasserad med en putsad och vitmålad stödmur. I stödmuren finns en öppning med en bred trappa och ramp mellan murade pelare. Utanför muren ligger en parkering med allékantad infart från kustvägen. En del planteringar finns intill kyrkans ingång och i kyrkotomtens sydöstra hörn men i övrigt är kyrkotomten mycket enkelt planlagd till fördel för den rika grönskan på sluttningen norr om kapellet. En kallmurad stenmur utgör gräns mellan skogen norr om kapellet och kyrkotomten. Mot öster finns en låg betongmur mot den angränsande åkermarken. Mot väster finns ett parti med häck och en stig leder vidare in i skogsområdet. Intill häcken finns en hög ek och en meditationsplats som anlagts under senare år. Vid meditationsplatsen finns en natursten i vilken en text av Bo Setterlind är inhuggen.

Karaktärisering

En långvarig planering och insamlingsverksamhet ledde fram till att Mölle fick ett eget kapell 1935. Den nya kyrkan omtalas redan i planeringsstadiet som ett kapell, säkert med Arilds kapell som förebild. Mölle var vid denna tid ett mycket större samhälle än Arild och det var därför naturligt att man skulle ha ett eget kapell. I kyrkligt hänseende var kapellet underställt Brunnby

församling även om den inledningsvis, juridiskt och ekonomiskt förvaltades av en stiftelse. Mölle kapell uppfördes enligt traditionellt mönster med en medeltida skånsk sockenkyrka som mönster. Byggnadsstilen skulle kunna beskrivas som tegelgotik med typiskt gotiska detaljer såsom de smala strävpelarna i fasaden, trappstegsgavlarna samt de murade blindingarna. Kapellets proportioner och stomme röjer dock att det inte rör sig om en medeltida byggnad. Moderna material finns i grundläggning och i murförstärkningarna. Takens vinkel har inte den spetsiga form som är karaktäristiskt för en gotisk kyrka. Trots byggnadsstyrelsens många synpunkter har kapellet visat sig vara välbyggt med hög kvalitet på material och hantverk, och väl anpassat för församlingens behov. Både kapellets arkitektur och inredning är relativt anspråkslös men rejäl till sin karaktär vilket speglar Möllebornas sparsamma flit för att få en egen kyrka. Mölle kapell är därmed en viktig symbol för Kullaberg och framför allt Mölle som ort. Den är också ett uttryck för kyrkans roll och ställning i samhället under tidigt 1900-tal. Det samhälleliga engagemanget för kyrkobyggandet var stort. Kapellet byggdes av folk från trakten och stora delar av dess inredning donerades eller tillverkades av Möllebor. Framför allt har Möllekonstnären Gunnar Wallentin präglat kapellet genom formgivningen av dess fasta inredning och altartavlan. Inredningens stil är relativt neutralt hållen med tydliga klassiska och traditionella drag. Kapellet har inte genomgått några större förändringar varken invändigt eller utvändigt sedan uppförandet. En omsorgsfull omvårdnad gör att inredningen framstår i mycket gott skick idag. Kapellet är därmed ett viktigt tidsdokument framför allt invändigt där i stort sett all inredning är från kapellets invigningsår. Kapellet är en välbesökt och omtyckt konsertkyrka på grund av dess goda akustik. Orgeln i Mölle kapell är tillsammans med Lunds Domkyrkoorgel tidiga exempel på orgelrörelseorglar av dansk typ. Dessa har högt kulturhistoriskt värde då de var banbrytande under sin tid.

Rekommendationer

- Kapellet är ett viktigt inslag i landskapet och ligger väl synlig intill Kullabergs södra sida. Landskapet kring kapellet bör i möjligaste mån bevaras öppet.
- Kapellets exteriör bör bevaras i enlighet med ursprungligt utförande. Fasaderna kan tidigare ha varit putsade med ädelputs. Denna putsyta beskrivs i underhållsplanen som ”levande” med mjuk struktur. Eventuellt kan man fundera på att återskapa den ursprungliga putsytan vid en framtida renovering.
- Kapellets unika inredning bör vårdas och bevaras i sitt nuvarande skick. Ändringar av den ursprungliga inredningen kan innebära stor påverkan på kyrkans kulturhistoriska värden. Ändringar bör vara väl motiverade och göras anpassat till det befintliga kyrkorummet.

Skydd

Kyrkor tillkomna före 1940 skyddas som kyrkligt kulturminne, enligt Kulturminneslagen 4 kap.

Källor

Underhållsplan för Mölle kapell. Caroline Ranby, Wikerstål arkitekter AB, 2007.

Vårdplan Brunnby församling, Caroline Ranby, Wikertål arkitekter AB, 2007.
Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria, Riksantikvarieämbetet, 2008.
Skåne, Landskapets kyrkor, Markus Dahlberg (red.), Riksantikvarieämbetet, 2008.
Kullabälvön, mellan istid och kommunreformer, del 2 av Höganäs historia, Henrik Ranby (red.), 2013.

Övriga uppgifter

Inventeringsdatum: 2015-03-25

Fältinventering: Kerstin Börjesson

Kulturhistorisk karakteristik och bedömning: Författare, efter samråd med referensgrupp utsedd av Lunds stift

Rapportsammanställning och foto: Kerstin Börjesson

Granskning: Maria Sträng, Regionmuseet Kristianstad.

Färdigställd: 2015-04-30

